

Organisasjon for fiskerettshavere i lakse- og
sjøaureførende vassdrag

Postadresse:	Postboks 9354 Grønland N-0135 Oslo
Kontoradresse:	Schweigaardsgate 34 C, Oslo
Telefon:	2205 4553/ 4502 1637
Telefax:	2217 1787
E-post:	post@lakseelver.no
Org nr:	971281693
Bankgiro:	8101 05 37886
Internett:	www.lakseelver.no

Fiskeri- og kystdepartementet
Pb. 8118 Dep.
0032 Oslo

deres ref; 200600782/RM-1

vår ref; 090296

Oslo; 13.02.2009

Høringssvar - forslag til forskrift om særskilte krav til akvakulturrelatert virksomhet i eller ved nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder

Norske Lakseelver (NL) viser til brev fra Fiskeri- og kystdepartementet datert 19.12.08 vdr. forslag til forskrift om særskilte krav til akvakulturrelatert virksomhet i eller ved nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder. Vi ønsker med dette å komme med forslag og uttalelse til denne forskriften. Innledningsvis ønsker vi å minne om Stortingets intensjon med å opprette nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder:

"Beskyttelsesregimet for nasjonale laksevassdrag og laksefjorder skal sikre villaksen en særlig beskyttelse. Regimene åpner likevel for nye tiltak og aktiviteter dersom disse ikke medfører økt risiko for de laksebestandene som skal beskyttes. Regimene bygger derfor på den grunnleggende forutsetningen at summen av endringer i aktivitetene i vassdragene og fjordområdene over tid ikke skal medføre økt, men snarere redusert risiko for villaksen."
St.prp.nr. 32 (2006 – 2007)

Dette uttalte daværende miljøvernminister Helen Bjørnøy etter vedtaket:

"I de nasjonale laksevassdragene vil det ikke være tillatt med nye tiltak og aktiviteter som kan skade villaksen, og eksisterende virksomhet vil bli underlagt særskilte krav til rømmingssikring og sykdomskontroll. Disse reglene vil bli noe strengere enn de som gjelder i dag. Større inngrep i munningsområdene og virksomhet med risiko for alvorlig forurensning er heller ikke tillatt. Laksebestandene i de nasjonale laksevassdragene skal prioriteres med hensyn til andre tiltak for villaksen"

Det er viktig å legge en dynamisk tolkning til grunn for regelutformingen, og holde fast ved at tiltakene for å beskytte villaksen skal være strengere i og ved de nasjonale laksefjordene og laksevassdragene enn utenfor. At det i ettertid har kommet kunnskap som framtvinger innstramming overfor oppdrettsnæringen også utenfor disse områdene, understreker bare at det er behov for ytterligere strengere tiltak innenfor forskriftens virkeområde.

Den atlantiske laksen er under strekt press fra oppdrettsnæringen

Villaksen i Norge tilhører den atlantiske laksen, og har sin utbredelse i de fleste landene rundt Nord-Atlanteren. De siste førti årene har imidlertid antallet laks blitt redusert med hele 80 %, og denne tilbakegangen er også registrert i Norge. Av den gjenværende bestanden hører over 1/3 hjemme i norske lakselver, og følgelig har Norge et internasjonalt ansvar i å ta vare på villaksen. Dette må få følger for både omfanget av de nasjonale laksefjordene, og utformingen av forskriftene som skal sikre villaksen en særlig beskyttelse.

Forholdene i elvefasen har man relativt god kontroll over, og tiltak kan settes i verk for å sikre minstevannføring i regulerte vassdrag og rotenonbehandle elver smittet av lakseparasitten *gyrodactylus salaris*. Sur nedbør er historie, og gjennom kalking og utsetting av lakseunger har elvene langs sørlandskysten våknet til liv igjen.

Den største trusselen for villaksen er den økte dødeligheten i havfasen, og her bidrar oppdrettsnæringen med store negative påvirkninger. Etter 2-4 år i elva svømmer lakseungene ut i havet som smolt på våren. Dette er en kritisk fase i laksens liv, og den 14-16 cm store fisken er langt mer sårbar for parasitter og predasjon enn når den vender tilbake som storlaks. Den store trusselen for mange smolt både av laks og sjø-ørret er lakselusa. Dette er en parasitt som naturlig hører hjemme i sjøen, men som etter oppdrettsnæringens framvekst har eksplodert i antall og utbredelse gjennom hele året. Lakselusa har tilpasset seg en vert (laks) som fra naturens side opptre i lave antall deler av året langs kysten på vei til og fra elvene. Nå svømmer det nærmere 350 millioner oppdrettslaks langs hele norskekysten gjennom hele året. Dette er over 400 ganger flere oppdrettslaks enn antall villaks som vandrer tilbake til kysten. Dette har ført til et enormt antall lakselus i kyststrøkene som rammer både laks og sjø-ørret. Konsekvensen er dramatiske, og smolt med mer enn 5-10 lus blir påført sårskader av lusa som er dødelige. Fiske med færre lus får redusert immunforsvar, vokser saktere, endrer atferd, og har en vesentlig dårligere overlevelse enn frisk smolt.

Lakselusa opptre i 10 utviklingsstadier, og de første larvestadiene spres svært lett med havstrømmene, og kan forflyttes opptil 100 km i døgnet. En voksen hunnlus kan produsere 100 larver i døgnet (3000 i mnd), og raskt regnet vil en oppdrettslokalitet som holder seg innenfor det strengeste tiltakskravet på maks 0.1 voksen hunnlus pr laks produsere enorme mengder med luselarver. Dersom lokaliteten har 10 merder med 100.000 fisk i hver blir det 10 millioner luselarver pr dag fra en lokalitet! Når det i et anlegg på Austervoll ble telt over 8 voksne hunnlus pr laks så er det 80 ganger mer. Enda verre er det i Nord-Trøndelag med et gjennomsnitt på over 9 hunnlus pr fisk. Samtidig er det oppdaget multiresistent lakselus i Trøndelag (immun mot lusekjemikalier), og lusesituasjonen er ute av kontroll.

Den økte laksedøden i sjøfasen er en bekreftelse på at oppdrettsnæringen ikke er bærekraftig, og den store spredningsevnen til luselarvene understreker behovet for å øke omfanget av de nasjonale laksefjordene, og innføre strengere lusekrav overfor næringen i nærheten av de nasjonale laksefjordene og –vassdragene.

Utgangspunktet for framveksten av oppdrettsnæringen var et småskala havbruk som skulle bidra til sysselsetting i distriktene og lokal verdiskaping. Denne ”blå revolusjonen” skulle styrke ressursvake kystkommuner, og følgelig ble det stilt få miljøkrav til næringen. Siden den tid har antallet matfiskkonsesjoner økt til 876, og ytterligere 65 nye konsesjoner er varslet. Hver konsesjon gir rett til produksjon av 780 tonn laks – i Finnmark hele 900 tonn. En av Marine Harvest sine beste lokaliteter i Trønderlag svømmer det 2,4 millioner laks fordelt

på 12 merder. Merdene har også utviklet seg fra å være små ruselignede anordninger til enormt store konstruksjoner, og har i dag en omkrets på opp til 240 m, og dyp nedtil 40-50 meter, og kan romme over 500.000 laks hver! Med slike stor konsentrasjoner av oppdrettslaks i nærheten av laksevassdrag er faren for ekstremrømminger til stede, med katastrofale konsekvenser ift. innblanding av oppdrettslaks i de nasjonale laksevassdragene. Det må derfor vurderes ekstra tiltak for å redusere rømmingsfare ved oppdrettsanlegg som ligger i tilknytning til de nasjonale laksefjordene og –vassdragene.

Det enormt store antallet oppdrettslaks har ført til eskalerende problemer for villaksen. Rømt oppdrettslaks fører til at mange elver blir invadert av ”feil” laks. Villaksen har gjennom tusenvis av år tilpasset seg livet i sin egen barndom selv. Oppdrettsnæringa på sin side har avlet på egenskaper som rask vekst, senere kjønnsmodning, sykdomsresistens og andre parametere for økt lønnsomhet. Forskning har vist at innblanding av oppdrettslaks på kort sikt fører til reduksjon i produksjon av laks i elva ved at avkom etter rømt oppdrettslaks har lavere overlevelse gjennom livssyklusen enn vill fisk. Dette kan bl.a. forklares ut fra at oppdrettsfisken er mer aggressive enn den ville fisken, men er samtidig dårligere til å skjule seg eller unngå andre farer. Følgelig utkonkurrerer oppdrettslaksen den ville laksen, for deretter å bli spist eller dø av andre årsaker. Konsekvensen er at produksjonene av lakseunger i elver med høy andel av oppdrettslaks synker, og i et tilfelle med 55 % innblanding av oppdrettsfisk sank produksjonene med hele 30 prosent. På lenger sikt vil dette føre til at den opprinnelige bestanden blir utryddet, og erstattes av en forvillet oppdrettslaks. Dette er alvorlig tatt i betraktning av at dødeligheten i sjø også har økt dramatisk de siste 10-årene.

Det må stilles strengere miljøkrav til oppdrettsnæringen

Landbasert næringsvirksomhet har strenge miljøkrav som bl.a. håndheves av Statens Forurensingstilsyn (SFT). Prinsippet om at forurenser skal betale og rydde opp etter seg er akseptert både i landbruk, industri og annen virksomhet. Oppdrettsnæringa har til nå vridd seg unna dette prinsippet, men tida er nå overmoden for å innføre prinsippet om at forurenser skal betale for villaksens skjebne i sjøen. Myndighetene må i fellesskap tørre å stille strengere krav til næringen, der rømt oppdrettsfisk og unormalt høye lusekonsentrasjoner må betraktes som ulovlig miljøkriminalitet. Fiskeri- og kystdepartementet må gi Fiskeridirektoratet og Mattilsynet myndighet og virkemidler slik at de kan styre næringen slik at man unngår en miljøtragedie langs norskekysten på grunn av oppdrettsvirksomheten. Mattilsynet må straks få utvidet sin verktøykasse gjennom lovverk og forskrifter. Slik forholdene er i dag er det meste basert på frivillighet, og der de dårligste i klassen beskyttes av næringen selv.

Det er mange utfordringer knyttet til oppdrettsnæringen langs kysten: lokal forurensning, forspill, rømming, båndlegging av attraktive arealer langs kysten, lakselus, resistensutvikling, sykdom som kan smitte til villfisk og utslipp av kjemikalier som påvirker havmiljøet. Videre består fiskefôret til oppdrettsfisken av villaksens næringsgrunnlag i havet som tobis, sil, lodde mm. Forskerne har observert redusert vekst i sjøfasen som kan forklares ut fra at dette industrifisket tapper havet for viktig næringsgrunnlag for villaksen.

For sjø-ørreten er situasjonen enda mer alvorlig. Mens laksen en kort periode på våren passerer de lusinfiserte kystområdene på vei ut mot storhavet, oppholder sjø-ørreten seg hele tiden i sjøen langs kysten. Med den enorme økningen av lakselus i havet, som trives minst like godt på sjø-ørreten, har det gitt en dramatisk knekk i sjø-ørretbestandene flere steder i landet. Verst er det langs kysten fra Stavanger til Nordmøre. Elva Driva som munner ut ved Sunndalsøra har fått redusert sin fangst av sjø-ørret med 90 %. Inne i Hardangerfjorden har elvene nærmest blitt tomme for både laks og sjøørret, og alle de innerste 8 lakseelvene er

stengt for fisket etter laks. I Granvinselva ble det fanget over 4000 kg sjø-ørret årlig på 80-tallet, i 2008 ble det landet under 100 kg! Siden 2001 har mengden oppdrettsfisk blitt fordoblet i samme fjordsystem... Tilsvarende utvikling i økt biomasse og produksjon av oppdrettslaks og –ørret er tilfelle også i og ved nasjonale laksefjorder og –vassdrag. Det er derfor på tide å redusere omfanget av oppdrettsvirksomhet i disse områdene. Her bør oppdretterne kunne tilbys alternative lokaliteter, og dette bør tas med i tildelingsforskriften for de 65 nye konsesjonene slike at myndighetene kan pålegge flytting av anlegg koblet opp mot evt. tildeling av nye konsesjoner.

Oppdrett av torsk/hyse i de nasjonale laksefjordene vil også ha negativ effekt på villaks ved spredning av sykdommer og parasitter som bl.a. skottelus, rømming, forurensning fra anleggene og andre framtidige negative konsekvenser (næringen er ung, og kunnskapen om negative miljøeffekter er lav). Videre må miljøeffektene av disse anleggene sees på i en større sammenheng fordi presset på villaksen utenfor laksefjorden har økt dramatisk bl.a. på grunn av svært høy tetthet av oppdrettsanlegg for laks/ørret.

Næringen har råd til å ta miljøansvar

Tross finanskrisen var 2008 et historisk godt år for norsk oppdrettsnæring, og EU har fjernet straffetollen for norsk laks. Følgelig har næringa råd til å ta miljøhensyn, og myndighetene må innføre strengere restriksjoner og rammer for bevare villaksen. Tiden er inne for en ny fase i det norske oppdrettseventyret, der en etter en oppbyggingsfase må komme over i en mer stabil og bærekraftig fase. Dette krever strengere miljøkrav enn i dag. Viktigheten av myndighetsregulering ser en i Chile hvor det nærmest har vært cowboy-tilstander i oppdrettsnæringen som har ført til store sjukdomsepidemier og resistent lakselus. Dette har gitt store økonomiske tap for selve næringen og for lokalsamfunnene.

Norge står for nærmere 50 % av verdens produksjon av oppdrettslaks, og samtidig har vi nærmere 40 % av den gjenværende atlantiske villaksen. Det skal derfor ikke stor fantasi til for å spå at en ytterligere ekspansjon i oppdrettsindustriene vil føre til fatale konsekvenser for den gjenværende villaksen. Dette store volumet av fiskeproduksjon gjør at selv små negative miljøpåvirkninger fra de enkelte lokalitetene i sum vil være langt over villaksen tålegrense.

Det må stilles krav til teknologiutvikling som tar høyde for de miljøutfordringene næringene påfører havmiljøet. Det har i flere år vært tilgjengelig alternative løsninger med lukkede anlegg i sjø og på land som bør testes ut og videreutvikles. Her vil en få større kontroll med både rømming, lakselus og forurensning. Her må Fiskeri- og kystdepartementet stille klare krav til næringen om mer framtidsrettet teknologiutvikling. Det blir bakstreversk av en milliardindustri å tviholde på gårsdagens løsninger. Innen landbasert industri har det vært en rivende teknologiutvikling som både har vært miljømessig og økonomisk vellykket. Dette må også kunne overføres til oppdrettsindustrien. Her må de strengeste kravene stilles for oppdrettsanlegg i og ved de nasjonale laksevassdragene og nasjonale laksefjordene.

Nasjonale laksefjorder må utvides

Laksens hovedvandringsvei ut mot havet må gis en ekstra beskyttelse, og dagens ordning med nasjonale laksefjorder må utvides dersom vi skal lykkes i å bevare villaksen i framtida. Det er derfor svært viktig at Fiskerimyndighetene vektlegger villaksen i det pågående arbeidet med restrukturering av oppdrettsnæringen. Flere anlegg og lokaliteter rett utenfor laksefjordene bør flyttes og erstattes enten med nye eller utvidelse av eksisterende villaksvennlige lokaliteter. Det må også kunne stilles krav om obligatorisk regionalt samarbeid mellom ulike oppdrettsselskaper for å koordinere viktige tiltak for å redusere luseproblemet som f.eks.

samordnet avlusing og brakklegging. Brakklegging av anlegg må også kunne innføres i kritiske perioder for villaksen. Erfaringer fra ytre kyststrøk av Trondheim viser at samordnet drift mellom store aktører gir betydelig miljøgevinst.

Nye prinsipper for overvåking av miljøeffektene fra oppdrettsnæringa

Det må innføres nye prinsipper når myndighetene skal overvåke miljøeffektene av oppdrettsnæringa. Framfor kun å se på lokale effekter i merdene og ved lokalitetene må det innføres naturlige indikatorer og grenseverdier. Her vil villaks og sjøørret være miljøbarometer for om oppdrettsnæringa er bærekraftig. Det må stilles krav om at utvandrende smolt reelt kan vandre ut i havet og vandre tilbake, og da må det være små lusetall på utvandrende smolt. Det holder ikke å vurdere gjennomsnittsverdier! Det som teller er hvor mange villfisk som kommer seg ut i havet, og som således overlever i sjøfasen. Målingene må også være basert på villsmolt og ikke smolt i merd. Dette fordi en utvandrende smolt blir eksponert for luseangrep langs hele utvandningsveien fra fjordarmer og utover kysten, og vil være vesentlig mer eksponert enn en testsmolt på en isolert lokalitet. Det må følgelig være operative grenseverdier på ulike nivå for å ha en effektiv miljøstyring. Tilsvarende for rømming må det være en tiltaksgrense på maksimum 5 % innblanding av rømt oppdrettslaks i gytebestanden i den enkelte elv. Samtidig må det være robuste bestander i elvene som har et høstbart produksjonsoverskudd. Tilsvarende for sjøørret vil for tidlig tilbakevandring av fisk til elva være et tegn på at den er stresset av luseangrep, og søker til ferskvann som lusa ikke tåler. Følgelig får ikke sjøørreten nok mat og næring, og veksten stagnerer og sårskader kan gi dødelige følger.

Dette er prinsipper som må nedfelles i forskriften for å bevare villaksen i og ved de nasjonale laksevassdragene og nasjonale laksefjordene.

Oppsummering

Det er på høy tid at Regjeringen tar et krafttak for å berge villaksen og sjøørreten. Det er konsekvensene av lovlig virksomhet som er den største trusselen for anadrom laksefisk, og følgelig må departementet stille strengere miljøkrav til oppdrettsnæringa. Det første grepet Regjeringen med Fiskeri- og kystminister Helga Pedersen i spissen må gjøre er å gi villaksen et ekstra godt vern i og ved de nasjonale laksefjordene og nasjonale laksevassdragene gjennom en moderne og offensiv forskrift, og snarlig starte opp et revisjonsarbeid der en foreslår å øke omfanget av laksefjordene som allerede nå viser seg å være for små for å gi villaksen den ekstra beskyttelsen som var intensjonene. Oppdrett av torskfisk og annen marin fisk må også forbys i disse fjordene, og dersom dette blir en mulig framtidig næring må disse anleggene styres til andre lokaliteter. Dette er i tråd med Fiskeridirektoratets senere praksis (jfr. Romsdalsfjorden og Trondheimsfjorden). Videre må tildelingen av 65 nye oppdrettskonsesjoner stoppe i påvente av at man får kontroll over lakseluseproblemet, rømming og helsesituasjonen forøvrig. Særlig er det kritisk i Hordaland, Sogn og Fjordane og Nordland, samt deler av Møre og Romsdal. Videre må villaksen i Finnmark skånes for økt oppdrettsaktivitet, og det bør tas opp til ny vurdering om å opprette en større fredningssone mot oppdrett i Øst-Finnmark. Dette er også et tiltak som vil berge Norges rykte både som leverandør av førsteklasses oppdrettslaks og som en ledende miljønasjon. Dette vil være viktig for å bevare omdømmet for næringa som er i ferd med å svekkes vesentlig. Miljøtiltak overfor oppdrettsnæringa vil derfor gi en vinn-vinn-situasjon.

Slik situasjonen er i dag er de negative påvirkningsfaktorene fra oppdrettsnæringa i sum så store at varsellampene blinker rødt. Det er derfor på høy tid at myndighetene tar grep, og forskriften må være klarere på punkter som omhandler:

- Øke størrelsen på laksefjordene med utvandringskorridorer
- Forbud mot oppdrett av torskefisk og annen marin fisk i nasjonale laksefjorder
- Forbud mot settefiskanlegg i vassdrag med anadrom reproduktiv stamme
- Avstanden for anlegg til nasjonalt laksevassdrag må økes til 20 km (§ 2)
- forslaget på 5 km er en kosmetisk avstand som i realiteten er alt for liten
- Innføre nye prinsipper for overvåking av miljøeffektene fra oppdrettsnæringa
- bruk av villfisk som miljøindikator ift. lakselus
- maksimum %-vis innblanding av oppdrettsfisk i gytebestand
- Det må stilles krav til mer rømmingssikre anlegg
- Tiltak i utvandringsveiene for villaksen – for eksempel krav om felles brakklegging
- Storstilt overvåking av forhold for utvandrende anadrom fisk
- Reduksjon i mengde fisk der luse- og rømmingssituasjonen er ute av kontroll
- Stopp i tildelingen av nye konsesjoner for oppdrett av laksefisk i sjø
- Krav til felles avlusing med regler for prosedyrer og metoder
- Meldeplikt ved mistanke om resistent lakselus
- Lakselus og rømt oppdrettsfisk må inkluderes i EUs vanndirektiv

Ved overskridelse av grenseverdier ift. lus, rømming, annen forurensing ol. må det være hjemmel til å pålegge ekstraordinære tiltak, som for eksempel pålegg om opprydding og avbøtende tiltak for å rette opp skade og ulempe. Videre må det ved brudd på forskriften være hjemmelsgrunnlag for å inndra konsesjoner.

Med hilsen

Torfinn Evensen
Daglig leder